

Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 723-737

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22717

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 18.01.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (15.02.2019)-Referee 2 (09.04.2019)- Referee 3 (09.04.2019)- Referee 3 (21.05.2019)- Referee 5 (31.05.2019)

This article was checked by iThenticate.

“İYİ OLUŞUN MANEVİYAT ENDEKSİ ÖLÇEĞİ”NİN UYARLANMASI

*Muhammet Şerif KESKİNOĞLU** - *Fusun EKŞİ*** - *Halil EKŞİ****

ÖZ

Maneviyat insanın zihinsel, sosyal ve duygusal yönü ile ilişkili bir kavram olmanın yanında kişiye güç veren, moral ve motivasyon kaynağı olarak da düşünülmektedir. Bu çalışmada, “iyi oluşun maneviyat İndeksi ölçeği”nin Türkçeye uyarlanması yapılmıştır. Bu ölçek bireylerin iyi oluşunda manevi yönelim düzeyini belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Ölçeğin uyarlanması çalışmasında ölçek orijinal formu olan İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra ise Türkçe formlar tekrar İngilizceye çevrilerek iki formun tutarlılığı dil ve gramer açısından incelenmiştir. Ölçeğin dilsel eşdeğerliliğiyle ilgili olarak 35 kişiye Türkçe ve İngilizce orijinal hali bir hafta arayla uygulanmıştır. Ölçüt geçerliliği ile ilgili olarak 50 yetişkine ölçek uygulanmıştır. İyi oluşun maneviyat İndeksi ölçeğinin yapı geçerliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi için 319 kişiye ölçek uygulanmış ve Toparlanma Gücü ölçeği ile arasındaki korelasyona bakılmıştır (,515). Elde edilen modelin uyum endekslerinin uygun olduğu saptanmıştır Modelin uyum indeksleri incelendiğinde ölçeğin iki boyutlu modelinin kabul edilebilir düzeyde uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2(53, N=319)= 135.759, p<.001$; CFI=. 937; TLI=.916; SRMR=.047; RMSEA=.075). 12 madde ve iki alt boyuttan (Öz yeterlilik 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve yaşam şeması 7, 8, 9, 10, 11, 12) oluştuğu doğrulayıcı faktör analizi çalışmasıyla tespit edilmiştir. İyi Oluşun Maneviyat İndeksi ölçeği için yapılan geçerlik ve güvenilirlik sonuçları ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

* Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, E-posta: serifbey@gmail.com

** Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, E-posta: eksifusun@gmail.com

*** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, E-posta: h.eksi70@gmail.com

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi orijinal formunda yer alan 2 alt boyutunun doğrulandığı ve iyi uyum verdiği görülmektedir. Ölçeğin güvenirlik çalışmalarında Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ölçeğin tümü için .828 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için ise özyeterlik .834, yaşam şeması için .820 bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, İyi oluş, İyi oluşta Maneviyat İndeksi

ADAPTING THE SPIRITUALITY INDEX OF WELL-BEING

ABSTRACT

Spirituality Index of Well-being: A validity and reliability study..... Spirituality is associated with social, mental and emotional aspects of human being as well as it is a source of motivation that empowers human being. The purpose of this study was to adapt Spirituality Index of Well-Being developed by Daleman and Frey (2004) into Turkish and to examine its reliability and validity. This scale was designed to measure the effect of spirituality on subjective well-being. SIWB used in this research was a 12-item likert type with 5 point response format. This study was conducted in three phases with 404 university students . The psychometric properties of the scale were examined language equivalence, criterion related validity, internal consistency and confirmatory factor analysis. The results of confirmatory factor analyses demonstrated that two factor structure of the Spirituality Index of Well-Being validated. The confirmatory factor analysis found the following fit indices::(değerleri yazalım). To test concurrent validity, positive correlations were found between Spirituality Index of Well-Being and Resilience Scale. The cronbach's alpha for the total scale .82 , for the self-efficacy subscale .83 ,and life scheme life scale.82 .Considering reliability and validity study results, Spirituality Index of Well-Being is valid and reliable instrument.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and Study Objective: It is thought that the concept of spirituality has a great importance in human life and has an impact on people's well-being in that it is a coping strategy and source of strength. In this study, the scale "Spiritual Well-Being Index" developed in order to determine the effect of spirituality on human well-being was adapted into Turkish. This scale has been prepared to determine the level of spirituality in human well-being.

Study Subject: The study subject was the adaptation of Spiritual Well-Being Index into Turkish. Scales have been developed using spiritual and religious resources. Although there is an interest in the relationship of religion and spirituality with health, the number of scales developed to be used in health sector is insufficient. It is known that spiritual well-being not only enhances the inner peace of individuals but it also gives further strength to deal with troubles. In addition, it also has a significant role in controlling such emotions as

fury and anger. Spiritual Well-Being Index Scale has been adapted into Turkish to be used both in clinics and for educational purposes in Turkey.

Method: Data was collected from three study groups in this study. Firstly, 34 students studying in English Theology Department of Marmara University in fall semester of 2018-2019 academic year were included in the study for language validity. “Resilience Scale” was applied to 50 adults for criterion validity. For confirmatory factor analysis and reliability study conducted to determine construct validity, the scale’s finalized version was applied to 319 participants and the confirmatory factor analysis was performed.

Findings and Discussion: As a result of analyzing the scores of 34 participants fluent in both English and Turkish from the English questionnaire and the Turkish questionnaire applied 7 days later, it was found that the English questionnaire had a mean of 24.41, a median of 23.00 and a standard deviation (SD) of 8.031. The Turkish questionnaire had a mean of 24.21, a median of 23.00 and a standard deviation (SD) of 8.395. These results demonstrated that the Turkish and English versions of the scale produced parallel results. The correlation coefficient between the English and Turkish questionnaires was calculated as $r=.94$ ($p<.01$).

According to the obtained results, the Turkish version was equivalent to the original English version and a high positive correlation was observed. It was detected that the Turkish version was equivalent to the original English version and no significant difference was detected. Considering all these results, it was concluded that the Turkish questionnaire was equivalent to the English questionnaire. Confirmatory factor analysis was used to determine whether the Spiritual Well-Being Index was confirmed with the sample consisting of Turkish university students. It was found that the reliability coefficients of obtained data were Cronbach’s alpha .834 for self-efficacy subscale, Cronbach’s alpha .820 for life scheme subscale and Cronbach’s alpha .828 for the entire scale. Fit indices for the model indicated that the two-subscale model had an acceptable fit ($\chi^2(53,N=319)=135.759, p<.001$; CFI=.937; TLI=.916; SRMR=.047; RMSEA=.075). The correlation of Spiritual Well-Being Index with Resilience Scale was investigated to determine its criterion validity. A positive correlation (.515) was detected between total score from Spiritual Well-Being Scale and total score from Resilience Scale.

Results and Recommendations: This study was conducted to adapt the Spiritual Well-Being Scale developed by Daaleman and Frey (2004) into Turkish. To this end, firstly, the original version of the scale was translated into Turkish by 6 translators who were proficient in English and Turkish. Then, two independent specialists translated the scale back into English. Following the last arrangements, the Turkish version was ready to be administered.

It was detected with confirmatory factor analysis that the scale consisted of 12 items and two subscales (Self-efficacy items 1, 2, 3, 4, 5, 6 and life scheme items 7, 8, 9, 10, 11, 12). The results of validity and reliability studies demonstrated that the Spiritual Well-Being Index was a valid and reliable measurement tool. As a result of the confirmatory

factor analysis, it was observed that 2 subscales in the original questionnaire form were confirmed and exhibited a good fit. In reliability studies for the scale, Cronbach's alpha internal consistency coefficient was found as .828 for the entire scale. As for the subscales, it was calculated as .834 for self-efficacy and .820 for life scheme. Özgüven (1994) suggests a Cronbach's alpha internal consistency coefficient of .70 and above as an acceptable value. According to the findings, it can be concluded that the entire scale and its subscales are reliable.

For the criterion validity of Spiritual Well-Being Index Scale, its correlation with Resilience Scale was investigated. A positive correlation (.515) was detected between total score from Spiritual Well-Being Index and total score from Resilience Scale. It can thus be concluded that the Turkish version of the Spiritual Well-Being Index is a valid and reliable scale to determine the spiritual transcendence levels of individuals in future scientific studies.

Integration of rich spiritual experiences into the therapy process and approaching to the solutions of problems by using the client's spirituality may enable a more efficient consulting. Since consulting sessions are based on mutual interactions, interview is the most frequently used technique. Information acquired during interviews is necessary to identify the client's individual characteristics, attitudes and behaviors. Information noted may include the clients' spiritual tendencies, how such tendencies reflect on their behaviors, the sources of their spirituality, and how they view themselves regarding this subject. It may be beneficial to use this scale to know the individuals within a short time, identify their problems and find effective solutions to these problems.

Keyword: Spirituality, Well-being, Spirituality Index of Well-being

Giriş

Maneviyat insanın iç dünyasından güç alarak hayata pozitif bakmak, sorunlarıyla başa çıkmak, sosyal sorumluluk projelerinde yer almak, yardıma ihtiyacı olanların yanında olmak, ekolojik sorunları dert edinmek, diğer insanlarla empati kurmak gibi bireysel ve sosyal işlevlerle kendini gösterir.

Pargament'e göre din ve maneviyatın bireyin problemlerle başa çıkma sürecinde anlam kazandırma, kontrol ve güven duygusu verme, teselli etme, yakınlık ve sosyal destek sunma ve dönüşüm sağlama sürecine katkıda bulunma gibi beş temel hedefi vardır (Pargament, 1997; 190-240; Pargament, vd., 2000). Bireyin kişilik gelişiminin ayrılmaz ve gerekli bir parçası olarak maneviyatın rolü, psikoloji alanında giderek artan bir şekilde önem kazanmıştır (Stanard vd., 2000). Manevi ve dinî kaynakları kullanarak geliştirilmiş ölçekler ve bu konudaki araştırma sonuçları yayınlamıştır (Aten & Leach, 2009; Moodley & West, 2005; Pargament, 2007; Plante, 2009; Richards & Bergin, 2005; Sperry & Shafranske, 2004). Din ve maneviyatın sağlıkla ilişkisine yönelik ilgi olmasına rağmen bu konuda sağlık alanında kullanılmak üzere ölçeklerin geliştirilmesi gerekmektedir (Daaleman ve Frey, 2004). Bu bağlamda bu araştırma ile iyi oluşun maneviyat indeksi ölçeğinin uyarlanması ile gerek klinikte gerekse eğitim çalışmalarında kullanılabilecek bir ölçeğin uyarlanması amaçlanmıştır.

Maneviyat

Türkçeye "manevi" olarak çevrilen "spiritual" kavramı dini veya dini olmayan danışmanlık ve bakım için kullanılan geniş bir içeriğe sahiptir (Funk, 2014). Birçok insan için, maneviyat ve din, bu anlam sisteminin önemli parçalarıdır ve onların dünyalarını algıladıkları ve yorumladıkları birincil bir

mercek olarak hizmet ederler (McIntosh, 1995; Ozorak, 2005). Myers, Sweeney ve Witmer (2000) maneviyatı, maddesel bakış açısından yaşama güç veya varlık bilinci katan ve evrene derin bir bağlılık ve bütünlük duygusunu veren insan varoluş niteliği olarak tanımlamıştır. Mosak ve Dreikurs (2000), maneviyatı her bireyin hayatında karşılaşılabileceği ve üstesinden gelmesi gereken bir yaşam görevi olarak betimlemiştir.

Maneviyat aşkın duygularla bağlantılı deneyimler olarak da düşünülür (Polanski, 2003). Maneviyat tanımı yapan çalışmaların % 67’sinde “kutsal ya da kutsalı arama” noktasında görüş birliği olduğu bulunmuştur (Vieten vd., 2013). Dünya tarihinde manevi danışmanlık en eski dini ve geleneksel unsurlara dayansa da modern bir hizmet olarak oluşum süreci 19. ve 20. Yüzyıllarda gerçekleşmiştir (Lartey, 2003). Maneviyat; kişinin psikolojik ve fizyolojik sağlığı üzerinde olumlu etkilere sahip (Chen ve Koenig 2006) olduğu deneyimlendiğinden danışmanlık sürecinde kullanılması gereken bir alan olarak ele alınmaya başlamıştır (American Counseling Association, 2005; American Psychological Association, 2010).

İyi Oluş

Öznel iyi oluş kavramı ilk kez Bradburn (1969) tarafından ortaya atılmıştır. Bradburn, öznel iyi oluşu, olumsuz duygu ile olumlu duygu arasındaki denge olarak tanımlamıştır (Akt: Diener, 2005). Lyubomirsky (2001), Seligman (2003) da iyi-oluş ve mutluluk kavramlarını birbirlerinin yerlerine kullanmaktadır. Seligman’a (2003) göre mutluluk, kişinin hayatının doğru yönde ilerleyip ilerlemediğine ilişkin bilişsel bir değerlendirmeyi, hayatın anlamı ve amacını bulmaya yönelik sürekli bir araştırmayı ve olumlu duyguların sıklığı ile olumsuz duyguların seyrekliğini ifade etmektedir. Veenhoven’a (2004) göre, yaşadığımız hayatı ne kadar sevdiğimizi ya da mutluluğumuzu belirleyecektir. Lyubomirsky, King ve Diener (2005) literatürün mutlu bireylerin evlilik, arkadaşlık, gelir, iş performansı ve sağlık gibi çoklu yaşam alanlarında başarılı olduğunu göstermektedir.

Öznel iyi olma alanı, insanların yaşamlarını değerlendirmelerini anlamaya çalışan bir psikoloji alanıdır (Yetim, 2001, s.134). Öznel iyi oluş, hoş duygulanım, hoş olmayan duygulanım ve yaşam doyumu ögelerinden oluşmaktadır. Öznel iyi oluşun yüksek olması, hoş olan duygulanımın hoş olmayan duygulanımdan üstün olmasına ve kişinin yaşamının niteliğine ilişkin bilişsel yargısının olumlu olmasına bağlıdır (Tuzgöl-Dost, 2004).

Öznel iyi oluş psikolojik sağlık için tek başına yeterli bir koşul değildir (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999, s.276). Psikolojik dayanıklılık, benlik saygısı, yaşam doyumu gibi kavramların da öznel iyi oluşta etkili olduğunu (Diener, 2005) Ramanaiyah, Sharpe ve Byravan (1999), dayanıklı olan ve olmayan bireylerin psikopatolojilerini ve kişilik özelliklerini inceledikleri bir çalışmada, dayanıklı olan bireylerin daha dışadönük, daha açık ve öz disiplinli olduklarını ve nevrozizm alt ölçeğinden anlamlı seviyede düşük puan aldıklarını bulmuşlardır.

Öznel iyi oluş kişinin yaşamındaki değerlendirmelerin çeşitli tiplerini içeren; (özsaygı, neşe, yaşam doyumu, başarıma duygusu gibi) şemsiye bir kavram olarak düşünülmüştür (Diener, 2005). Öznel iyi olma; yaşam doyumu, aile doyumu depresyon, acı, elem, haz, hoşlanma gibi çok sayıda değişkeni kapsamaktadır (Yetim, 2001, s.134). Öznel iyi oluşun yordayıcısı olan bir başka değişken ise özsaygıdır (Çelik, 2007). Kişilik özellikleri olan benlik saygısı, iyimserlik, ve sık hissedilen olumlu duygular yaşam doyumuyla ilişkilidir (Diener ve Diener, 1996). Mutlu kişilerin en önemli mutluluk kaynakları arkadaşlarına ve ailelerine bağlılıkları ve onlarla geçirdikleri zamandır. Bireylerin kişisel hedeflerinin kişisel kaynakları ve sosyal kaynakları ile uygun olması durumunda yaşam doyumları da yüksek olacaktır (Diener ve Seligman 2002).

Mutluluk üzerine yapılan araştırmalar, mutlu bireylerin kendilerini iyi hissetmeleri ve olumlu duygular yaşamalarının yanı sıra, kişilerarası ilişkilerinde de daha başarılı olduklarını (Diener ve Seligman, 2002), yaşam enerjilerinin yüksek olduğunu, bağışıklık sistemlerinin daha güçlü olduğunu, iş yaşamında daha başarılı olduklarını ve yaşam sürelerinin daha uzun olduğunu ortaya koymuştur

(Lyubomirsky, King ve Diener, 2005). Akın ve Akın (2015)'in yapmış oldukları çalışmada da öznel mutluluk ve öznel zindelik arasında pozitif ilişkiler olduğu ve öznel mutluluğun öznel zindelik tarafından pozitif yordandığı saptanmıştır.

İyi Oluşa Maneviyatın Etkisi

Myers vd (2000) iyilik hâlini “bireyin sosyal ve doğal çevresi içinde tam ve işlevsel olarak yaşaması için beden, zihin ve ruhun birleştiği optimal sağlık yönelimli bir yaşam biçimi ve iyi olma durumu” olarak tanımlamıştır. İyilik hâli modelinde maneviyat, temel özün bir bileşeni olmuştur ve hayatın anlamı ve amacının esas özünü içermektedir. Bu modelin özgün özelliği, modelin boyutlarının her birinin bir diğeriyle bağlantı içinde olmasıdır. (Myers ve Sweneey, 2004). Yaşamda anlam ya da amaç duygusunun yaşanması ya da kendinden daha büyük nedenlere bağlı olmasına bağlanmaktadır (Peterson, Park ve Seligman, 2005) Bu anlamlılık duygusu, bir kişinin eylemlerini arzu edilen bir gelecek hedefe yönelik olarak ilerlemek veya ilerlemek olarak görmektir (McGregor & Little, 1998). Hayata anlam vermek genellikle maneviyattan etkilenir. Dolayısıyla, bir anlam duygusu, kişinin uygun bir ruhsal yolu takip ettiği hissetmekten kaynaklanabilir (Emmons, 2005).

Manevi danışmanlık sürecinde anksiyete, depresyon, suçluluk ve diğer disforik duyguların kaynakları, davranışları ve kültürel olarak belirlenmiş inançları, değerleri ve hedefleri (bu durumda dini ve manevi inançlar, değerler ve hedefler) ile ilgili tutarsızlıkları tespit ederek tahmin edilebilir (Park ve Slattery, 2009). Bir manevi çerçevede kabul edilen anlamlar, duygular ve davranışlar, başka bir maddi çerçeveden sorunlu olsalar bile, sorunlara neden olma ihtimalini daha az olabilir.

Maneviyatla desteklenecek yaşamın anlamlı olduğu inancı ile yardımcı olacak enerji bulunabilir tükenmişlik, bulanıklık ve sınırlardan kurtulmaya bir çözüm olabilir (Slattery & Park, 2011). Pargament (2007)'e göre terapistlerin danışanlarının psikolojik yönlerini belirleyen birden çok faktörü incelemesi gerekir. Bu faktörler arasında yer alan danışanın hayatındaki kutsal boyutu anlamak ve bunu ele almak danışanı terapistle yaklaştıran ve terapiyi etkin kılan faktörlerden biridir.

Maneviyatın sorunlarla başa çıkmada insana güç kazandırdığı bilinmektedir (Ekşi, 2001; Gladding, 2013). Maneviyat ve din, birçok kişiyi etkileyen önemli olgudur (Gallup, 2009) İnsanın yaşam deneyimlerine anlam katar (Park, 2005). Maneviyat hem dinsel hem kültürel hem de aşkın duygularla ilişkilendirilebilir. Pargament'e göre sıkıntılarla karşılaşan insanoğlu bu sıkıntıların sebebine dair bir sorgulama içerisine girer ve nedensel yüklemelerde bulunur. Sıkıntılarla başa çıkabilmek için de dini ve manevi değerlerden destek alır (Pargament, 1997, 190-240).

Son on yılda yapılan araştırmalar manevi danışmanlık ile ilgili klinikte uygulanan tekniklerin doğru kullanıldığında danışanın ruh sağlığını ve esenliğini olumlu etkileyebileceğini belirtilmiştir. Ayrıca, dini ve ruhsal çeşitliliği tanımanın ve bunlara saygı duymanın önemini vurgulayan etik kodlar ve uygulama kılavuzları da geliştirilmiştir (örneğin, American Counseling Association, 2005; American Psychological Association, 2010). Birçok ruh sağlığı uzmanı spiritüel yönelimli müdahaleleri faydalı bularak kullanmaktadır (Post & Wade, 2009; Walker, Gorsuch, Tan ve Otis, 2008), benzer seküler müdahalelerle kıyaslandığında daha etkili olduğu belirtilmiştir (Smith, Bartz ve Richards, 2007).

Manevi yönelimli kişiler daha iyi zihinsel (ve fiziksel) sağlık fonksiyonlarına sahip pozitif düşünme eğilimleri olan kişilerdir ve genellikle kendilerine zarar verici yıkıcı olumsuz davranışlar içinde bulmazlar (Thoresen, 2007). Maneviyatı güçlü olan kişilerin daha sağlıklı bir yaşam tarzı benimsedikleri, sosyal desteğe sahip olma eğiliminde oldukları ve genellikle yıkıcı davranış patternleri ile meşgul olmadıkları, ruh halleri ve duygulanım kontrolü gibi ruhsal sağlık işlevlerinin diğerlerinden daha iyi olduğu (Koenig et al, 2001) belirtilirken Plante (2009)'e göre maneviyat ve din, kişinin psikolojik sağlığı ve refahı için genellikle olumlu sonuçlar vermektedir. Maneviyatın fiziksel ve ruh sağlığı üzerindeki etkisini çalışan Larson ve Larson (2003), yaklaşık 1200 araştırmayı incelemişlerdir. Sonuç olarak, manevi başa çıkmanın, kişinin hem iç huzurunu artırıcı hem de ona sıkıntılarıyla

mücadele edebilmede ek bir kuvvet verici, öfke ve kızgınlığın kontrol edilmesinde önemli bir paya sahip olduğu ve depresyona karşı da koruyucu olabileceğini tespit etmişlerdir.

Uyarlaması yapılan bu ölçek kişinin iyi oluşu üzerinde maneviyatını belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu yönüyle hem klinikte hem eğitim çalışmalarında uygulanabileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Bu araştırmada üç farklı çalışma grubundan veri toplanmıştır. Araştırmaya ilk olarak dil geçerliği çalışması için 2018-2019 akademik yılı güz döneminde Marmara Üniversitesi eğitim İngilizce İlahiyat bölümünde öğrenim görmekte olan 34 öğrenci katılmıştır. Ölçüt geçerliliği için 50 yetişkine “Kendini Toparlama Gücü Ölçeği” uygulanmıştır. Yapı geçerliğini belirlemek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik çalışması için 319 kişiye ölçeğin son hali uygulanmış ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

İyi Oluşun Maneviyat İndeksi Ölçeği

Daaleman ve Frey (2004) tarafından geliştirilen ölçek 12 maddeden ve iki alt boyuttan (Öz yeterlilik 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve yaşam şeması 7, 8, 9, 10, 11, 12) oluşmaktadır. 5’li likert tipi ölçekte maddeler 1 (Hiç katılmıyorum), 5 (Tamamen katılmıyorum) şeklinde cevaplandırılmaktadır.

2.3.2. Kendini Toparlama Gücü Ölçeği

Wagnild ve Young (1993) tarafından geliştirilen Kendini Toparlama Gücü Ölçeği (KTGÖ), Terzi (2006) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek 24 maddeli 7’li Likert tipi bir ölçektir ve (7) “Kesinlikle katılıyorum”, ve (1) “Kesinlikle katılmıyorum” biçiminde cevaplandırılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 168’dir. Yüksek puan kendini toparlama gücü düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. KTGÖ’nin güvenilirliği üç yolla saptanmıştır. İlk olarak faktör analizi sonucu geçerli olarak ele alınan 24 maddenin aynı uygulamadaki verileri kullanılmak suretiyle ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach- α) .82 olarak bulunmuştur. İkinci olarak KTGÖ’nin 24 maddesine ilişkin madde analizi yapılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini test etmek için iki hafta arayla iki kez uygulanmış ve iki uygulama arasında korelasyon katsayısı .84 olarak elde edilmiştir. KTGÖ’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgular, KTGÖ’nin üniversite öğrencilerinin kendini toparlama gücü düzeylerini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmek amacıyla kullanılabilirliğini göstermektedir (Terzi, 2006).

Yapılan İşlemler

Ölçek uyarlama sürecinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir (Şeker ve Gençdoğan, 2014):

1. Ölçeğin Türkçeye çevrilmesi
2. Yapılan çevirilerin incelenmesi ve birbiriyle karşılaştırılması
3. Türkçe çevirinin orijinal dile yeniden çevrilmesi ve orijinal ölçek formu ile karşılaştırılması,
4. Türkçeye çevrilen ölçeğe ilk şeklinin verilmesi,
5. Dil geçerliliği uygulamalarının yapılması,
6. Dil geçerliliği ile ilgili istatistiksel analizlerin yapılması,
7. Ölçüt geçerliliği ile ilgili analizlerin yapılması

İyi Oluşun Maneviyat İndeksi Ölçeği'nin uyarlama çalışması için öncelikle iyi düzeyde İngilizce ve Türkçe bilen 6 uzman Türkçeye çevrilmiştir. Bu aşamada uzmanlardan gelen çevirilerin farklılık gösterdiği noktalar, anlam açısından uygunluğu, topluma ve kültüre uygunluğu gibi önemli kısımlar göz önüne alınmıştır (Şeker ve Gençdoğan, 2014). Elde edilen Türkçe form 3 uzman tarafından tekrar İngilizceye tercüme edilmiş ve iki form arasındaki tutarlılık incelenmiştir. Anlam ve gramer yönünden oluşan yeni formun orijinal formundan farklı olmadığı görülmüştür. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İngilizce öğrenim gören 34 öğrenciye önce Türkçe form 1 hafta sonra ise İngilizce form uygulanmıştır.

Katılımcılara araştırma ile ilgili gerekli bilgiler verildikten sonra ölçme araçları yüz yüze uygulanmıştır. Verilerin analizinde, dil geçerliği, ölçüt bağlantı geçerliği, iç tutarlık güvenilirliği ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemleri uygulanmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi, gizil değişkenler ile ilgili kuramların test edilmesine dayanan ve ileri düzey araştırmalarda kullanılan bir tekniktir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Doğrulayıcı faktör analizinde daha önceden belirlenen bir kuramsal yapı doğrultusunda geliştirilen ölçme aracından elde edilen verilere dayanarak, söz konusu yapının doğrulanıp doğrulanmadığı test edilmeye çalışılmaktadır (Maruyama, 1998). Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için amos ve SPSS 20.0 programları kullanılmıştır.

Bulgular

Dil Eşdeğerliliği İle İlgili Bulgular

İngilizce ve Türkçe dillerine hakim 34 kişinin İngilizce form puanları ile 7 gün sonra tekrar uygulanan Türkçe form puanlarına ilişkin analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

ÖMÖ' nün İngilizce ve Türkçe formlarına ilişkin ortama, ortanca, tepe değer, standart sapma, minimum, maksimum ve ranj değerleri hesaplanmış ve Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo 1. İngilizce (İng) Ve Türkçe (Tr) Formların Betimsel İstatistikleri

	Ortalama	Ortanca	Tepe	Standart	minimum	maksimum	anj
İng	24,41	23,00	2	8,0	12	41	
Tr	24,21	23,00	2	8,3	12	43	
			1	95			1

Dil eş değeri çalışmasının amacı ölçeğin İngilizce ve Türkçe formlarının eş değeri olup olmadığını belirlemektir. Bunun için her iki ölçek formunun paralel nitelikte olabilmesi için ortalama, ortanca ve standart sapma puanlarının birbirine yakın olması beklenir. İngilizce ve Türkçe formlarına ait betimsel istatistiklerin bulunduğu Tablo 1' e bakıldığında İngilizce formunun ortalamasının 24.41, ortanca değerinin 23.00 ve standart sapma değerinin (s) 8.031 olduğu görülmektedir. Türkçe formunun ortalamasının ise 24.21, ortanca değerinin 23.00 ve standart sapma değerinin (ss) 8.395 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ölçeğin Türkçe ve İngilizce formlarının paralel nitelikte sonuçlar verdiğini göstermektedir.

İngilizce ve Türkçe formlarının madde korelasyonları hesaplanmış olup, korelasyon katsayıları tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2. İngilizce Ve Türkçe Formlar Arasındaki Madde Korelasyon Katsayıları

Maddeler	Korelasyon Katsayıları	p
1	,809	,000**
2	,866	,000**
3	,895	,000**
4	,974	,000**
5	,947	,000**
6	,566	,000**
7	,914	,000**
8	,982	,000**
9	,960	,000**
10	,946	,000**
11	,921	,000**
12	,958	,000**

**p<0.01

İngilizce ve Türkçe formları arasındaki korelasyon katsayısını gösteren Tablo 2' ye bakıldığında maddelerin tümünün yüksek düzeyde korelasyon gösterdiği görülmüştür. Toplam puanlar arasındaki korelasyon katsayısı $r=.94$ ($p<.01$) olarak bulunmuştur ve sonuçlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3: Orijinal form ile Türkçe form arasındaki ilişkiye yönelik pearson momentler korelasyon analizi sonuçları

	Öz Yeterlik İngilizce Form	Yaşam Şeması İngilizce Form	Toplam Ölçek İngilizce Form
Öz Yeterlik Alt Boyutu Türkçe Form	,915 ,000** 34		
Yaşam Şeması Alt Boyutu Türkçe Form		,993 ,000** 34	
Toplam Ölçek Türkçe Form			,979 ,000** 34

**p<0.01

Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin Türkçe formunun, orijinal İngilizce formuna eşdeğer olduğu aralarında pozitif yönde yüksek ilişkinin olduğu görülmüştür.

Son olarak dilsel eşdeğerlik ile ilgili olarak farklı zamanlarda uygulanan ölçeğin maddeler arasında farklılık olup olmadığı ilişkili örneklem t testi ile incelenmiş ve sonuçlar tablo 4 de gösterilmiştir.

Tablo 4. İngilizce Ve Türkçe Formlar Arasındaki Madde Karşılaştırması

Ölçek	Gruplar	n	\bar{x}	Ss	Sh	t Testi		
						t	sd	p
1. madde	Tr1	1,50	34	,615	,106	-1,358	33	,184
	İng.1	1,59	34	,609	,104			
2. madde	Tr.2	2,26	34	,898	,154	-,373	33	,711
	İng.2	2,29	34	,871	,149			
3. madde	Tr.3	2,00	34	,953	,164	,000	33	1,000
	İng.3	2,00	34	,888	,152			
4. madde	Tr.4	3,09	34	1,311	,225	-,572	33	,571
	İng.4	3,12	34	1,250	,214			
5. madde	Tr.5	2,38	34	1,045	,179	1,000	33	,325
	İng.5	2,32	34	1,065	,183			
6. madde	Tr.6	1,41	34	,609	,104	-,902	33	,374
	İng.6	1,50	34	,615	,106			
7. madde	Tr.7	1,85	34	,857	,147	,000	33	1,000
	İng.7	1,85	34	,784	,134			
8. madde	Tr.8	1,65	34	,917	,157	-1,000	33	,325
	İng8	1,68	34	,912	,156			
9. madde	Tr.9	2,09	34	1,215	,208	-1,000	33	,325
	İng.9	2,15	34	1,209	,207			
10.madde	Tr.10	2,15	34	1,282	,220	,000	33	1,000
	İng.10	2,15	34	1,306	,224			
11.madde	Tr.11	1,76	34	,890	,153	-1,676	33	,103
	İng.11	1,88	34	1,038	,178			
12.madde	Tr.12	2,06	34	1,301	,223	1,358	33	,184
	İng.12	1,97	34	1,314	,225			

Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin Türkçe formunun, orijinal İngilizce formuna eşdeğer olduğu aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Tüm bu sonuçlar dikkate alındığında ölçeğin Türkçe formunun İngilizce formu ile eş değer olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapı Geçerliliği

İyi Oluşun Maneviyat İndeksi Ölçeği'nin Türkiye'deki üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi özellikle de sosyal bilimler ölçek geliştirme alanında kullanılan, araştırmacının ortaya koyduğu yapının doğruluğunu test edeni nedensellik ilişkilerini ortaya koyan bir faktör analizi türüdür. Doğrulayıcı faktör analizinde faktörler arasında ilişkiler kurularak model geliştirilir ve bu model test edilerek yapının uygunluğu hakkında karar verilir. Aynı zamanda gizil yapılarında ortaya çıkarılmasını sağlayan bir analiz türüdür (Şeker ve Gençdoğan, 2014).

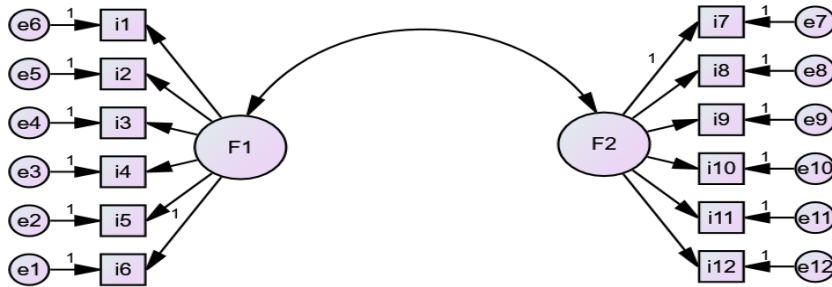
Elde edilen verilerin güvenilirlik katsayısı öz yeterlik alt boyutunda Cronbach's alpha ,834 olduğu, yaşam şeması alt boyutunda Cronbach's alpha ,820 olduğu, Toplam ölçeğin Cronbach's alpha ,828 olduğu görülmüştür.

Modelin uyum kısıtları olarak $\chi^2/df \leq 3$ (Klein, 2005), CFI, TLI $\geq .90$ (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010), SRMR $\leq .80$ RMSEA $\leq .80$ (Sümer,2000) değerleri kabul edilmiştir. Ölçeğe ilişkin uyum indeksleri Tablo 2'de yol diagramı ise Şekil-1'de, verilmiştir.

Tablo 5. İyi Oluşun Maneviyat Endeksi Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri

Model	χ^2	df	TLI	RMSEA	SRMR	CFI	N
Türkçe form	135.759	53	.916	.075	.047	.937	319

Doğrulayıcı faktör analizi modeli şekil 1’de verilmiştir.

Şekil1. İyi Oluşun Maneviyat İndeksine İlişkin yol diyagramı

Modelin uyum indeksleri incelendiğinde ölçeğin iki boyutlu modelinin kabul edilebilir düzeyde uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2(53,N=319)= 135.759,p<.001$; CFI=. 937; TLI=.916; SRMR=.047; RMSEA=.075).

Ölçüt Bağlantı Geçerlik

İyi Oluşun Maneviyat Endeksi Ölçeği'nin ölçüt bağlantı geçerliliği için Kendini Toparlama Gücü Ölçeği ile arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Ölçekler arasındaki korelasyon katsayılarını ve betimsel istatistiklerini gösteren bulgular Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 5. İyi Oluşun Maneviyat Endeksi Ölçeği ile Kendini Toparlama Gücü Ölçeği arasındaki ilişkilere yönelik korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	Kendini Toparlama Gücü Ölçeği
	r	,515
İyi Oluşun Maneviyat Endeksi	p	,000**
	n	50

**p<0.01

Tablo 3’te görüldüğü üzere İyi Oluşun Maneviyat Endeksi toplam puanı ile Kendini Toparlama Gücü Ölçeği toplam puanı arasında (.515) pozitif ilişki bulunmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Daaleman ve Frey (2004) tarafından geliştirilen İyi Oluşun Maneviyat Endeksi ölçeği Türkçe’ye uyarlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle ölçeğin orijinal formu iyi düzeyde İngilizce ve Türkçe bilen 6 kişi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra iki bağımsız uzman ölçeği İngilizceye geri çevirmiştir. Son düzenlemelerin devamında Türkçe form uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

12 madde ve iki alt boyuttan (Öz yeterlilik 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve yaşam şeması 7, 8, 9, 10, 11, 12) oluştuğu doğrulayıcı faktör analizi çalışmasıyla tespit edilmiştir. İyi Oluşun Maneviyat Endeksi ölçeği için yapılan geçerlik ve güvenilirlik sonuçları ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi orijinal formunda yer alan 2 alt boyutunun doğrulandığı ve iyi uyum verdiği görülmektedir. Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarında Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ölçeğin tümü için .828 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için ise özyeterlilik .834, yaşam şeması için .820 bulunmuştur. Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ise kabul edilebilir değer

olarak Özgüven (1994) .70 ve üzeri bir değer olmasını ifade etmektedir. Elde edinilen bulgulara göre ölçeğin tüm puanı ve alt boyutlarının güvenilir olduğunu belirtilebilir.

İyi Oluşun Maneviyat İndeksi Ölçeği'nin ölçüt bağlantı geçerliliği için Kendini Toparlama Gücü Ölçeği ile arasındaki ilişkiye bakılmıştır. İyi Oluşun Maneviyat İndeksi toplam puanı ile Kendini Toparlama Gücü Ölçeği toplam puanı arasında (.515) pozitif ilişki bulunmuştur. İyi Oluşun Maneviyat İndeksi Ölçeği'nin Türkçe formunun yapılacak olan bilimsel çalışmalarda bireylerin manevi aşkınlık düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. ve Akın, Ü. (2015). Arkadaşlık kalitesi ve öznel mutluluk: Öznel zindeliğin aracılık rolü. *Eğitim ve Bilim*, 40 (177), 233-242.
- American Counseling Association. (2005). *Code of ethics and standards of practice*. Alexandria, VA: Author.
- American Psychological Association. (2010). *Ethical principles of psychologists and code of conduct* Amended June 1, 2010). Retrieved from <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>
- Aten, J., & Leach, M. (Eds.). (2009). *Spirituality and the therapeutic process: A comprehensive resource from intake through termination*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Chen, Y. Y., & Koenig, H. G. (2006). Traumatic stress and religion: Is there a relationship? A review of empirical findings. *Journal of Religion and Health*, 45(3), 371-381.
- Çelik, E., (2007). *Ortaöğretim coğrafya derslerinde bilgisayar destekli animasyon kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Daaleman, T. P. ve Bruce B. Frey, (2004) *The Spirituality Index of Well-Being: A New Instrument for Health-Related Quality-of-Life Research* *annals of family medicine* www.annfam.org 2, (5) 499-5003
- Diener, E. ve Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181-185.
- Diener, E. ve Seligman, M. E. P. (2002), *Very Happy People*, *Psychological Science*, 13(1): 81- 84.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., ve Smith, H.L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125 (2), 276-302.
- Diener, E. and Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13 (1), 81-84.
- Ekşi, H. (2001). *Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emmons, R. A. (2005). Emotion and religion. In R. F. Paloutzian & C. L. Park (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (pp. 235-252). New York, NY: Guilford Press.

- Funk, J. (2014). *Spiritual vs. Pastoral or Chaplaincy Care*. <https://www.crcna.org/chaplaincy/news-our-chaplains/august-2014-chaplaincy-newsletter/spiritual-vs-pastoral-or-chaplaincy-care>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2018).
- Gallup. (2009). *State of the states: importance of religion*. Retrieved <http://www.gallup.com/poll/14022/State-States-Importance-Religion.as>
- Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma* (Çev. Nilüfer Voltan Acar). Ankara: Nobel Ya-yıncılık.
- Kline, R.B.(2005).*Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (Second Edition).NY:Guilford Publications
- Koenig, H. G., McCullough, M. E., & Larson, D. B. (2001). *Handbook of religion and health*. New York, NY: Oxford University Press.
- Lansford, J. E., Chang, L., Dodge, K. A., Malone, P. S., Oburu, P., Palmerus, K.,... . Quinn, N. (2005). Physical discipline and children’s adjustment: Cultural normativeness as a moderator. *Child Development*, 76, 1234-1246. doi: 10.1111/j.1467-8624-2005.00847.x
- Larson, D. B., & Larson, S. B. (2003). Spirituality’s potential relevance to physical and emotional health: a brief review of the quantitative research. *Journal of Psychology and Theology*, 31(1), 37- 51.
- Lartey, E. Y. (2003). *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Lyubomirsky, S., King, L. and Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803-855.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56, 239-249.
- Maruyama, G.M.(1998).*Basics of Structural Equation Modeling* (First Edition).CA:Sage Publications
- McIntosh, D. N. (1995). Religion-as-schema, vwith implications for the relation between religion and coping. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 5, 1-16. doi: 10.1207/s15327582ijpr0501_1
- McGregor, I., & Little, B. R. (1998). Personal projects, happiness, and meaning: On doing vwell and being yourself. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 494-512. doi: 10.1037/0022-3514-74-2.494
- Moodley, R., & West, W. (Eds.). (2005). *Integrating traditional healing into coun- seling and psychotherapy*. Nevvbury Park, CA: Sage.
- Mosak, H. H., & Dreikurs, R. (2000). Spirituality: The fifth life task. *individual Psychology*, 56(3), 257- 265.
- Myers, J. E., Sweeney, T. J., & Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling and Development*, 78(3), 251-266. DOI:10.1002/j.1556-6676.2000.tb01906.x
- Myers E. ve Sweeney, T. J. (2004). The Indivisible Self: An Evidence-Based Model of Wellness. *Journal of individual Psychology*, 60(3), 234-245.
- Ozorak, E. W. (2005). *Emotion and religion*. İn R. F. Paloutzian Sk C. L. Park (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (pp. 216-234). New York, NY: Guilford Press.

- Pargament, Kennet I (1997). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*. New York: The Guilford Press.
- Pargament, K. I., H. Koenig ve L. Perez (2000). The Many Methods of Religious Coping: Development and Initial Validation of the Recope. *Journal of Clinical Psychology*. 56 (4), 519-543.
- Pargament, K. (2007). *Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred*. New York, NY: Guilford Press.
- Park, C. (2005). Religion and meaning. In R. F. Paloutzian & C. L. Park (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (pp. 295-314). New York, NY: Guilford Press.
- Park, C. L., & Slattery, J. M. (2009). *Including spirituality in case conceptualizations: A meaning system approach*. In J. Aten & M. Leach (Eds.), *Spirituality and the therapeutic practice: A comprehensive resource from intake to termination* (pp. 121-142). Washington, DC: American Psychological Association. doi: 10.1037/11853-006
- Peterson, C., Park, N., & Seligman, M. E. P. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 25-41. doi:10.1007/s10902-004-1278-z
- Peysner, M. (1998, August 17). Battling backlash. *Newsweek*, 50-52.
- Plante, T. (2009). *Spiritual practices in psychotherapy: Thirteen tools for enhancing psychological health*. Washington, DC: American Psychological Association. doi: 10.1037/11872-000
- Polanski, P. J. (2003). Spirituality in supervision. *Counseling and Values*. 47, 131-141.
- Post, B., & Wade, N. (2009). Religion and spirituality in psychotherapy: A practice-friendly review of research. *Journal of Clinical Psychology*, 65, 131-146.
- Ramanaiah, N. V., Sharpe, P. J., ve Byravan, A. (1999). Hardiness and Major Personality 157 Factors. *Psychological Reports*, 84,497-500.
- Richards, S., & Bergin, A. (2005). *A spiritual strategy for counseling and psychotherapy* (2nd ed.). Washington, DC: American Psychological Association. doi: 10.1037/11214-000
- Seligman, M.E.P. (2004). Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment. *reclaiming youth library*, 13:1, s. 59-60
- Slattery, J. M., & Park, C. L. (2011). *Empathic counseling: Meaning, context, ethics, and skill*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Smith, T., Bartz, J., & Richards, P. (2007). Outcomes of religious and spiritual adaptations to psychotherapy: A meta-analytic review. *Psychotherapy Research*, 17, 643-655. doi: 10.1080/10503300701250347
- Sperry, L., & Shafranske, E. (Eds.). (2004). *Spiritually oriented psychotherapy*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Stanard, R., Sandhu, D., & Painter, L. (2000). *Assessment of spirituality in counseling*. *Journal of Counseling & Development*, 78(2), 204-210. DOI: 10.1002/j.1556-6676.2000.tb02579.x
- Sümer, N.(2000). Yapısal Eşitlik Modelleri. *Türk Psikoloji Yazıları*,3(6),49-74.
- Şeker, H ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide Ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*. Nobel yayınevi. 2. Basım. Ankara.
- Özgüven, E.(1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.

- Tabachnick B.G. and Fidel, L.S.(2001).*Using Multivariate Statistics* (Fourth Edition).MA: Allyn and Bacon
- Terzi, Ş. (2006). Kendini toplama gücü ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 77-86.
- Thoresen, C. E. (2007). Spirituality, religion and health: What’s the deal? In T. G. Plante & C. E. Thoresen (Eds.), *Spirit, Science, and health: How the spiritual mind fuels physical wellness* (pp. 3-10). Westport, CT: Praeger/Greenwood.
- Tuzgöl-Dost, M. (2004).*Üniversite Öğrenenlerinin öznel iyi oluş seviyeleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Walker, D. F., Gorsuch, R. L., Tan, S. Y., & Otis, K. E. (2008). Use of religious and spiritual interventions in training in APA-accredited Christian psychology programs. *Mental Health, Religion & Culture*, 11, 623-633. doi:10.1080/13674670 701867648
- Veenhoven, R. (2014). Livability theory. *Encyclopedia of Quality of Life and Well- Being Research*. s. 3645–3647.
- Vieten, C., Scammell, S., Pilato, R., Ammondson, I., Pargament, K. I., & Lukoff, D. (2013). Spiritual and religious competencies for psychologists. *Psychology of Religion and Spirituality*, 5(3), 129–144. DOI: 10.1037/a0032699
- Yetim, Ü.(2001). *Toplumdan bireye mutluluk resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.